

2327

2328

2329

2330

2331

Մօրմարի

ՏԻԿԻՆ Իրաւօճի

Վարդապետ

84

Մ-89

Աղօթարարական

1322

2000/10/10

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Ն. ՂԱԶԻԿԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ ԹԻՒ 7

ԿԻ ՏԸ ՄՕԲԱՍԱՆ

ՏԻԿԻՆ ՀԻՒՍՈՆԻ ՎԱՐԴԵՆԻՆ

ԶՈՐՍ ՖԱՆԹԵԶԻ ՎԻՊԱԿՆԵՐ

Թրգմ. Յ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

ԳԻՆ՝ 2 ԵԳ. ԴԶ.

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԱՄ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒՄ
1939

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Ն. ՂԱԶԻԿԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ ԹԻՒ 7

84

Մ-89

ԿԻ ՏԸ ՄՕԲԱՍԱՆ

ՏԻԿԻՆ ՀԻՒՍՈՆԻ ՎԱՐԴԵՆԻՆ

- 1.— ՏԻԿԻՆ ՀԻՒՍՈՆԻ ՎԱՐԴԵՆԻՆ
- 2.— ԶԱԽՈՂԱՆՔ ՄԸ
- 3.— ՄՈՒՆԳՆԱԾԸ
- 4.— ԴՅՈՒՍՏԻ ԱՂԶԱՆ ՄԸ ԱՐԵԱԾՆԵՐԸ

2003

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԱՄ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ
1928

28202-42

ՏԻԿԻՆ ՀԻՒՍՈՆԻ ՎԱՐԴԵՆԻՆ

(Հեղ. ԿԻ ՏԸ ՄՕՐԱՍԱՆ)

I

ՏԻԿԻՆ ՀԻՒՍՈՆԻ ՎԱՐԴԵՆԻՆ

Ժիզորէ անցած էինք, երբ արթնցած էի լսելով
քաղաքին անուէր, զոր պաշտօնեաները կը պոռային, և
կրկին քնանալու վրայ էի, երբ սոսկալի ճնցուժ մը զիս
նետեց դէմս նստող խոշոր կնոջ մը վրայ:

Ճամբուն մէջտեղ կեցող մեքենային մէկ անիւը
կոտրած էր: Բեռերու վաւիճը ևս դժէն գուրս ելած ըլ-
լալով՝ կը կենար այս մահամերձին քովը, որ կը հեւար,
կը սուլէր, կը թքնէր, կը նմանէր փողոցին մէջ ինկած
այն ձիերուն, որոնց կողքը կը տապալակի, կուրծքը կը
բարախէ, քիթերնէն ծուխեր կ'ելնեն, և որ այլևս կա-
րող չեն երեւար դոյզն ջանք մը ընելու վեր կանգնե-
լու և քալել սկսելու համար:

Ոչ մեռել կար ոչ վիրաւոր, լոկ քանի մը ճմլում-
ներ, որովհետեւ թրէնը դեռ չէր սկսած շարժիլ, և
տխրօրէն կը դիտէինք երկաթեայ հաշմանդամ կենդա-
նին, որ չէր կրնար այլևս մեզ տանիլ, և թերեւս եր-
կար ատենուան համար կը փակէր ճամբան, որովհե-
տեւ, անպատճառ պէտք էր օգնական թրէն մը ըրել
տալ Բարիզէն:

11272-57 9

Առտուան ժամը տասն էր և իսկոյն որոշեցի ժիզօր
երթալ, հոն նախաճաշելու:

Ճամբան քաղելու ատեն ինքնիրենս կ'ըսէի. «Ժի-
զօր, ժիզօր, հող մէկը կը ճանչնամ: Զո՛վ: Տեսնենք,
այս քաղքին մէջ բարեկամ մ'ունիմ: Յիշողութեանս ա-
նուն մ'եկաւ յանկարծ: «Այպէր Մարանպօթ» փօլէժի
նախկին ընկեր մ'էր, զոր առնուազն 12 տարիէ ի վեր
տեսած չէի և ժիզօրի մէջ բժշկութիւն կ'ընէր: Յաճախ
դիւս նամակաւ հրաւիրած էր: Միշտ խոստացած էի ա-
ռանց խօսքս բռնելու: Վերջապէս, այս անգամ պիտի
օգտուէի առիթէն:

Առաջին հանդիպածիս կը հարցնեմ. «Ո՞ւր կը բը-
նակի Տօքթօռ Մարանպօթ:» Առանց վարանումի պա-
տասխանեց. «Ռիւ Տօֆին:» Արդարեւ, ցոյց տրուած տան
վրայ պղնձի մը մէջ արձանագրուած էր նախկին ընկե-
րիս անունը: Զանգակիկը հնչեցուցի: Բայց աղախինը, դ'ե-
ղին մագերով աղջկ մը, դանդաղ շարժումներով, ա-
պուշ կերպարանքով մը կը կրկնէր. «Հոս չէ, հոս չէ:»

Պատառաքողներու և գաւաթներու ձայներ լսեցի
և պոռացի. «Հէ Մարանպօթ» դուռը բացուեցաւ և խո-
շոր մարդ մը երեւցաւ, դժգոհի ձեւով, անձեռոց մը
ձեռքին մէջ:

Արդարեւ, զայն չպիտի կարենայի ճանչնալ: Առ-
նուազն 45 տարեկան պիտի կարծուէր և անմիջապէս
նշմարեցի՝ ամբողջ կեանքը գաւառի, որ կը ծանրացնէ,
կը ծերացնէ:

Մտածումիս մէկ թռիչքովը, հասկալայ իր գոյու-
թիւնը, իր ապրելակերպը, իր հոգիին տեսակը և իր տե-
սութիւնները աշխարհի մասին:

Գուշակեցի երկայն ճաշերը, որ կ'ըրցուցած էին իր
փօրը, յետ ճաշու քնաբերումները, քօնեաքով թրջուած
ծանր մարսողութեան մը թմրութեանը մէջ, և հիւսանդ-
ներու վրայ նետուած անորոշ ակնարկները, կրակին
առջեւի խորոված հաւու վրայ խորհելով:

Լո՛կ նշմարելով իր այտերուն կարմրագոյն լեցնե-
կութիւնը, իր շրթերուն ծանրութիւնը, իր աչերուն մը-
նայլ փայլը, կրցայ հասկնալ իր խօսակցութիւնները խո-
հանողի, խնձորողի, և մաս մը կերակուրներ եփելու
մասին:

Իրեն ըսի. «Զիս չե՞ս ճանչնար: Ռաուլ Սպօրթին եմ»: Բացաւ թեւերը և քիչ մնաց զիս պիտի խզդէր. իր
առաջին խօսքը եղաւ.

— Կարծեմ, չես նախաճաշած:

— Ո՛չ:

— Ի՞նչ բաղդաւորութիւն, տեղան նստինք, համեղ
ձուկ մ'ունիմ:

Հինգ վայրկեան յետոյ, դէժ դիմաց կը նախաճաշէինք:

— Ամուրի մնացիր:

— Հիանալի:

— Եւ զտարձալիքներ ունի՞ս հոս:

— Չեմ ձանձրանար. կ'զբաղիմ: Ունիմ հիւանդներ
և բարեկամներ: Լաւ կ'ուտեմ, առողջ եմ, կ'ախորժիմ
խնդալէ և որսորդութիւն ընելէ: Գործս լաւ ճամբու
մէջ է:

— Կեանքը միօրինակ չէ այս փոքր քաղքին մէջ:

— Ո՛չ, սիրելիս, երբ մարդ զբաղում ունենայ, փո-
քըր քաղաքն ալ կը նմանի մեծին: Հոս դէպքերը և
հաճոյքները նուազ այլեւայլ են, բայց, անոնց աւելի
կարեւորութիւն կ'ընծայուի: Յարաբերութիւնները բա-
զում չեն, բայց, մարդիկ յաճախ իրարու կը հանդի-
պին: Երբ ճանչնաս փողոցի մը բոլոր պատահանները,
անոնք աւելի կը շահագրգռեն քան Բարիզի ամբողջ
մէկ թաղը:

Ժիզօրը կը ճանչնամ իր սկիզբէն մինչեւ մեր օրե-
րը: Չես գիտեր թէ՛ իր պատմութիւնն որչափ տխմար
բան մ'է.

— Ժիզօրցի ե՞ս:

— Ոչ, Կուրնէ քաղաքէն եմ, իր գրացին և մրցա-
կիցը: Հոս ամէն մարդ փառքի համար կ'աշխատի, իսկ
Կուրնէյի մէջ փոքի համար: Ժիգօր կ'անարգէ Կուրնէն,
որ կը ծաղրէ Ժիգօրը: Այս երկիրը շատ ծիծաղաշարժ է:
Տեսայ որ իրաւ համեղ բաներ կ'ուտէի:

Մարանպօթը շողոքորթելու համար, լեզուէս չչուկ
մը հանելով ըսի. «Շատ համեղ է:»

Խնդաց. նմանապէս ես:

— Որկրամու կ'ուտ:

— Այս ալ խօսք է: Լուկ սպառնալով որկրամու չեն:
Մարդ որկրամու է, ինչպէս որ աքիսը է. ինչպէս որ
զարգացել է, ինչպէս որ բանաստեղծ է:

Ճաշակը՝ նուրբ գործարան մ'է, կատարելագործելի
և յարգելի, աչքի և ականջի պէտ: Ճաշակի պակասը կը
նմանի զրկուած ըլլալու նուրբ կարողութենէ մը, կե-
րակուրներու տեսակը զանազանելու կարողութենէ,
ինչպէս որ մարդ կրնայ զրկուիլ կարողութենէ մը՝
զանազանելու գրքի մը կամ գեղարուեստական գործի
մը յատկութիւնները: Կը նշանակէ զրկուիլ էական ըզ-
դայաբանքէ մը, մարդկային գիտակցութեան մէկ մա-
սէն, և պատկանիլ հաշմանդամներու, շնորհաղու-
կերու և տխմարներու բազում դասակարգերու, որոնց-
մէ կը բաղկանայ մեր ցեղը:

Ձուկերու տեսակը չզանազանողը կը նմանի անոր,
որ կը շփոթէ Պալաքը՝ Էօփէն Սիւի հետը, Պէթովէնի
մէկ համերգը՝ զինուորական քայլերդի մը հետը և Պէլ-
վէտէրի Աթօլօնը՝ զօրավար Պլամօնի արձանին հետը:

— Այդ զօրավար Պլամօնը ո՞վ է:

— Իրաւ է որ չես գիտեր: Յայտնի է որ, Ժիգօր-
ցի չեա կերակուրնիս աւարտենք, քեզ քաղաքը կը
պտտցնեմ, իր մասին խօսելով:

Երբեմն երբեմն կը դադրեցնէր խօսքը, կամացուկ
մը կէս գաւաթ գինի խմելու համար, զոր գուրգու-
րանքով կը գիտէր սեղանին վրայ դնելու ատեն:

Շատ զուարճացուցիչ էր զինքը գիտել՝ անձեռոց մը
փաթթուած վիզէն, աչքը գրգռուած, մօրուքը տարած-
ուած իր աշխատող բերնին շուրջը:

Ձիս չնշահող ընելու աստիճան կերպուց: Յետոյ,
երբ կ'ուզէի կայարան երթալ, ինչէս բռնեց և զիս քը-
շեց փողոցներու մէջ:

Գաւառական սիրուն քաղաք մը, որուն կ'իշխէր իր
սերդը, Խօթերոց դարուն զինուորական երկրաչափու-
թեան էն շանկան մէկ արձանը, իր կարգին երկայն և
կանաչ հովտի մը, ուր Նորմանտիոյ խոշոր կ'վերը կ'ա-
րածին և կ'որոճան մարգագետնի մէջ:

Տօքթէօսը ինծի ըսաւ. «4000 բնակիչ ունեցող Ժի-
գօրը կը գտնուի Էօրի եզերքներուն վրայ, որ արդէն
յիշուած է Կեսարի Մեկնութիւններուն մէջ:

Քեզ պիտի պտտցնեմ հոռվմէական բանակատեղիին
մէջ, որուն հետքերը դեռ տեսանելի են:

Խնդալս չկրցայ բռնել:

Երկայն փողոցէ մը կ'անցնէինք, թեթեւակի վար,
զոր մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը կը տաքցնէր Յունիսի
արեգակ մը, որ բնակիչները ստիպած էր տուներին
քաշուիլ:

Յանկարծ, այս ճամբուն միւս ծայրը մարդ մը ե-
րեցաւ. գինով մը որ կը տատանէր:

Գլուխը առջեւէն, թեւերը կախ, սրունքները թուլ-
ցած, կը հասնէր աստիճանաբար, երեք, վեց կամ տասը
քայլերով, որոնց միշտ դադար մը կը յաջորդէր: Երբ ե-
կաւ փողոցին մէջտեղը, կը կենար, իր ոտքերուն վրայ
ինքզինքը կը հաւասարակուէր, վարանելով անկումի մը
և ջղային տագնապի մը մէջտեղ: Յետոյ, մէկէն ի մէկ
մեկնեցաւ տարբեր ուղղութեամբ: Յայնժամ զարնուեցաւ
տունի մը վրայ, ուր փակած կ'երեւար, իբր թէ՛ պա-
տին մէջէն ներս մտնել ուզէր: Քիչ վերջը, ցնցումէ մը
կ'երէնէր և իր առջեւ կը նայէր, բերանաբաց, աչքերը

քթթելով արեւու ներքեւ, և յետոյ, իր կռնակը բռնօրէն զատելով պատէն, ճամբայ կ'իյնար:

Դեղին շուն մը իրեն կը հետեւէր հաշելով, կենալով երբ կը կենար, ճամբայ իյնալով երբ կը մեկնէր:

— Նայէ՛, նայէ՛, ըսաւ Մարանպօթ, ա՛ռաւսիկ Տիկին Հիւսօնի Վարդենին:

Շատ զարմացայ և հարցուցի. «Տիկին Հիւսօնի Վարդենին» ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

Բժիշկը սկսաւ խնդալ:

— Օհ, մեր այս տեղի գինովները անուանելու կերպ մ'է այս: Յառաջ կուգայ հին պատմութենէ մը, որ այժմ աւանդութեան ձեւ առած է, թէ և ճիշդ է բոլոր կէտերու մէջ:

— Ապուշ բան մ'է պատմութիւնդ:

— Շատ ապուշ:

— Ուրեմն պատմէ զայն:

— Սիրայօժար: Ատենօք այս քաղաքին մէջ կար պառաւ կին մը յոյժ առաքինի և պաշտպան առաքինութեան, որ կ'անուանուէր Տիկին Հիւսօն, գիտցիր որ քեզի իրական անուններ կ'ըսեմ, և ոչ թէ երեւակայական անուններ: Տիկին Հիւսօն մասնաւորապէս կ'ըզբաղէր բարենպատակ գործերով, օգնելով աղքատներու և քաջալերելով արժանի եղողները:

Կարճուկ, հանդարտ քաղաածքով, սեմետաքսեայ զլխարկով զարդարուած, քաղաքավար կին մ'էր, որ լաւ յարաբերութիւնունէր Աստուծոյ հետ, զոր կը ներկայացնէր Հայր Մալու: Տիկին Հիւսօն խորին վախ մը, բնական սոսկում մը կ'զգար մօլութենէ, զոր պերճանք կ'անուանէ Եկեղեցին: Ինքզինքէն կ'ելլէր լսելով ամուսնութենէ առաջ տեղի ունեցող յղութիւնները:

Արդ, տարուոյն այն եղանակն էր, յորում վարդենիներ կը պսակէին Բարիդի չըջակայքը և Տիկին Հիւսօն գաղափարը ունեցաւ վարդենի մը ունենալու Ժիզօրի մէջ:

Իր գաղափարը յայտնեց Հայր Մալուի, որ իսկոյն թեկնածուներու ցանկ մը պատրաստեց:

Տիկին Հիւսօն ծեր աղախին մ'ունէր Պրանսուազ անուամբ, որ իր տիրուհիին չափ խստարարոյ էր:

Երբ Քահանան մեկնեցաւ, տիրուհին կանչեց աղախինը և անոր բաւ.

— Նայէ, Պրանսուազ, ա՛ռաւսիկ աղջիկները զոր ինծի կ'առաջարկէ Հայր Մալու, առաքինութեան մըրցանակի համար: Աշխատէ հասկնալու թէ՛ անոնց մասին ի՞նչ կը խօսուի քաղքին մէջ:

Պրանսուազ զործի սկսաւ: Հաւաքեց բոլոր պատմութիւնները, կասկածները, ըսի-ըսաւները: Բան մը չմոռնալու համար, զայն կը նշանակէր ծախքին քովը, խոհանոցին տետրակին մէջը, զոր ամէն առտու կը յանձնէր Տիկին Հիւսօնի, որ կը կարդար, իր ակնոցները իր նիհար քթին վրայ զետեղելէ վերջը:

Հաց... Զորս սու

Կաթ... Երկու սու

Կարագ... Ութը սու

Մալվինա Լեվիք աղջիկը, անցեալ տարի, լանցանքի մը մէջ բռնուեցաւ Մաքիւրէն Բոլու մանչիկն հետը:

Ոչխարի զիստ մը... Քսանկերէք սու

Աղ... Մէկ սու

Ռօզալի Վաքինէլը, Ռիպուէսե անտառի մէջ, մաւգործ Սեզար Բլեննապի հետ տաւ լուացարար Օնգլին, 20 Յուլիսին առտու կանուխէն:

Շողգամ... մէկ սու

Քացախ... երկու սու

Վարունգ... երեք սու

Ժօզեֆին Տիւրսկէն կը կարծուի որ մեղք գործեր է բղրակցելով Օբօրիւնի գաւակին հետը, որ Ռուէն զինուորուրիւն կ'ընէ եւ իրեն բղրասարով գղակ մը խրկած է իբրեւ նուէր:

Այս խղճամիտ քննութենէն ուէ աղջիկ անվնաս չե-
լաւ: Յրանսուազ կը հարցաքննէր ամէն ոք, գրացիներ,
հայթաղթիւնները, վարժապետը, զպրոցին Սէօրերը
և կը հաւաքէր էն չնչին զրոյցները:

Եւ որովհետեւ, ամբողջ աշխարհի մէջ ուէ աղջիկ
չկայ, որուն մասին կնքամայրերը չհաղակրատեն, բոլոր
երկրին մէջ չգտնուեցաւ դեռաւոր աղջիկ մը՝ զրպար-
տութեան չենթարկուած:

Արդ, Տիկին Հիւսօն կ'ուզէր որ, ժիզօրի առաքի-
նութեան վարդէնին, Կեսարի կնոջը պէս, բնաւ չկաս-
կածուէր, և իր սպասուհիին խոհանոցին տետրակը կար-
դալով սոսկացած, այլայլած և յուսահատած էր:

Յայնժամ, մինչեւ շրջակայ գիւղերը տարածեցին
քննութեան շրջանակը և ոչինչ գտան:

Քաղաքապետին կարծիքը առին: Իր պաշտպան-
եալները ձախողեցան, Տօքթ. Պարպէսօլի ցոյց տուած-
ներն ալ տարբեր յաջողութիւն չունեցան, հակառակ իր
գիտական երաշխաւորութիւններու ճշդութեանը:

Արդ, առտու մը Յրանսուազ, գնումներէ վե-
րադառնալէ յետոյ, իր տիրուհիին ըսաւ.

— Կը տեսնէ՞ք, Տիկին, եթէ կ'ուզէք մէկը վար-
ձատրել, բոլոր երկրին մէջ լոկ Իզիտօրը կայ:

Տիկին Հիւսօն երազադին վիճակի մը մէջ մնաց:

Հաւ կը ճանչնար Իզիտօրը, պտղավաճառ Վերմինիի
զաւակը: Առակի կարգ անցնող իր ժուժկալութիւնը ժի-
զօրի համար ուրախութիւն էր, բազում տարիներէ ի
վեր: Աղջիկները կը զուարճանային զինքը բարկացնելով:

Իզիտօր ըսան տարեկանէն աւելի էր, խոշոր դան-
դաղ և վախկոտ, կ'օգնէր իր մօրը առեւտուրին, և ամ-
բողջ օրեր կ'անցնէր պտուղներու կամ բանջարեղէննե-
րու կեղեւը հանելով, դրան առջեւ, աթոռի մը վրայ
նստած:

Հիւանդոտ վախ մ'ունէր շրջադգեստներէ, որ կը

գոցէին իր աչքերը երբ յաճախորդուհի մը խնդալով կը
նայէր իրեն, և ամենուն ծանօթ այս երկչոտութիւնը
զինքը խաղալիք կ'ընէր երկրին բոլոր չարածճի խօսակ-
ցութիւններուն:

Համարձակ բառեր, դիտումնաւոր տկարկութիւն-
ներ զինքը անչափ շուտ կը կարմրցնէին որ, Տօքթ.
Պարպալ զինքը մակնուանած էր՝ ամօթխածութեան ջեր-
ժաչափը: Գիտե՞ր թէ չէր գիտեր, իրարու կը հարցնէին
գրացիները չարածճիւնները: Արդեօք չգիտցուած և ամօ-
թալի գաղտնիքներու պարզ նախազգացումներն էին, և
կամ սիրոյ հրամայած վատ հպումներու ցատումն էր, որ
կը թուէր այնքան ուժգին յուզել մրգավաճառ Վերմի-
նիի զաւակը:

Աղջիկները կը զուարճանային իր առջեւէն բազմիցս
անցնելով և այնպիսի խօսքեր նետելով որ, Իզիտօր առն
կը փախչէր:

Ուստի, Տիկին Հիւսօն երազի մէջ ինկած էր:

Արդարեւ, անառարկելի, նշանակելի, բացառիկ
առաքինութեան մը պարագան էր Իզիտօր: Սկեպտիկ-
ներէն իսկ ոչ ոք չպիտի կրնար, չպիտի կասկածեր թէ՛
Իզիտօր ուէ թեթեւ անհազանգութիւն բրած ըստ
բտրոյականի ուէ օրէնքին դէմ: Ոչ Սրճարանի մը մէջը
տեսած էին զինքը, գիշերը երբեք փողոցներու մէջ հան-
գիպած չէին: Կը պառկէր ժամը ութին և կ'արթնար
չորսին: Կատարելութիւն մ'էր, լարգարիտ մ'էր:

Սակայն Տիկինը դեռ կը վարանէր: Իր մտքին դէմ
էր իգական վարդենիի մը տեղը դնել արական վարդե-
նի մը, ուստի, որոշեց Հայր Մալուի կարծիքը առնել:

Հայր Մալու պատասխանեց, ինչ բան կ'ուզէք
վարձատրել, Տիկին, չէ մի որ առաքինութիւնը: Ատոր
արական կամ իգական ըլլալը ձեզի համար ինչ կարե-
ւորութիւն ունի: Առաքինութիւնը յաւիտենական է, ոչ
հայրենիք ունի և ոչ ալ սեռ:

Այսպէս քաջալերուած Տիկին Հիւսօն գնաց գտնել քաղաքապետը, որ իսկոյն հաւանեցաւ և ըստ...

— Աղուօր արարողութիւն մը պիտի ընենք, և ուրիշ տարի մը, եթէ կին մը գտնենք Իզիտորի չափ արժանի, կին մը կը վարձատրենք:

Իզիտոր, երբ լուր ունեցաւ, յոյժ կարմրեցաւ և շատ գոհ կ'երեւար:

Արդ, վարձատրութեան պսակումը որոշուեցաւ 15 Օգոստոսին, տօն Մարիամ Կոյսի և Նաբոլէօն Կայսեր:

Թաղապետութիւնը որոշած էր մեծ փառք մը տալ այդ հանդիսաւորութեան, որուն համար տրամադրած էին Քուրօնօյի բեմը, հրապուրիչ երկարածրգումը հին բերդին, ուր քիչ յետոյ քեզ պիտի տանիմ:

Հանրային դադափարի բնական մէկ յեղաշրջումով, մինչեւ ցարդ Իզիտորի ծաղրուած առաքինութիւնը, յանկարծ, յարգելի և նախանձելի բան մ'եղաւ, քանի որ 500 Քրանք պիտի բերէր իրեն, առաւել խնայողութեան սնտուկի տետրակիկ մը, և վերածախուելի յարգանքի և փառքի լեռնակ մը: Այժմ, աղջիկները կը ցաւէին իրենց թեթեւութեանը, իրենց ծիծաղներուն իրենց ազատ շարժուածքներուն համար, և Իզիտոր, թէև միշտ պարկեշտ և երկչոտ, գոհացածի պզտիկ երեւոյթ մ'առած էր, որ կը բացատրէր իր ներքին ուրախութիւնը:

15 Օգոստոսի նախօրեակէն սկսեալ, Տօֆին փողոցը զարդարուած էր զօշակներով: Թափօրին անցնելիք ճամբուն վրայ ծաղիկներ սփռած էին:

Քաղքին հրամանատարը, իր մարդերով, եկաւ առնել Իզիտորը իր մօրը խանութէն: Վարդենին (Իզիտորը) երեւցաւ սեմի վրայ:

Սպիտակ կտաւէ հագուստ մը կը կրէր, յարդէ գըլխարկով մը, որուն վրայ իրրեւ գինանշան կ'երեւար, նարնջենի ծաղիկներէն փունջ մը:

Յտեւէն երեւցաւ իր պաշտպանը, իր կնքամայրը, Տիկին Հիւսօն յաղթական: Իր թեւը մտաւ դուրս ելնելու համար և քաղաքապետը Վարդենին միւս կողմը կեցաւ: Թմբուկները կը զարնէին: Հրամանատարը պառաց. «Զէնքերը խոնահեցուցէ՛ք»:

Թափօրը սկսաւ դէպի եկեղեցի երթալ. չըջակայ գաւառներէ խուժած անագին բազմութեան մը մէջէն:

Յետ կարճ արարողութեան մը, և Հայր Մալուի մէկ յուզիչ ճառին մեկնեցան Քուրօնօյի բերդը, ուր սեղան պատրաստուած էր վրանի մը ներքեւ:

Սեղան նստելէ առաջ, քաղաքապետը խօսք առաւ: Ահաւասիկ իր ճառը: Զայն գոց արգելեցայ, որովհետեւ շատ անոյշ է:

«Երիտասարդ, բարեւէր կին մը, Տիկին Հիւսօն, զոր ամբողջ երկիրը իմ միջոցաւ կը շնորհաւորէ, երջանիկ մտածումը ունեցած է այս քաղքին մէջ հիմնելու առաքինութեան մրցանակ մը, որ թանկագին քաղաքութիւն մը պիտի ըլլայ այս գաւառի բնակիչներուն մատուցուած:

«Դուք առաջին պսակեալն էք՝ ժողովարարութեան և իմաստութեան այս գերդաստանին: Լաւ հասկցէք զայս, ձեր ամբողջ կեանքը պէտք է պատասխանէ այս երջանիկ սկզբնաւորութեան: Ի ներկայութեան այս բազմութեան, յանձնառու կ'ըլլաք հանդէպ քաղաքին, հանդէպ ամենուս, ձեր երիտասարդութեան ընտիր օրինակը տալ մինչեւ մահը:

«Մի մոռնաք, երիտասարդ, յոյսի այս դաշտին մէջ նստուած առաջին հատիկն էք, տուէք միշտ ձեզմէ սպասուած պտուղները:»

Քաղաքապետը երեք քայլ առաջ գնաց, բացաւ թեւերը և իր սրտին վրայ սեղմեց Իզիտորը, որ կը հեծկլտար:

Յետոյ քաղաքապետը իր մէկ ձեռքին մէջ դրաւ

մատաքսեայ քսակ մը, որ ոսկի կը հփէր 500 ոսկիէ ֆրանք. . . . և միւսին մէջ՝ խնայողութեան սնտուկ տետրակիկ մը, Հանդիսաւոր ձայնով ըսաւ. «Յարգանք առ առաքինութիւն»:

Տիկին Հիւսօն իր աչքերը կը սփռէր:

Շարուեցան սեղանի մը շուրջը, ուր խնձորքը պատ-
րաստուած էր:

Պնակները կը յաջորդէին իրարու: Դեղին ինձորօղին և կարմիր գինին կ'եղբայրանային և կը խառնուէին սաւառակներու մէջ: Տիկին Հիւսօն երբեմն կը շտկէր իր սեւ մետաքսեայ գլխարկը և կը խօսէր Հայր Մարտի հետ:

Իզիտօր կ'ուտէր և կը խմէր, այնպէս որպէս բնաւ կերած կամ խմած չէր: Ամէն բանէ կ'առնէր, առաջին անգամ կը նշխարէր որ, անոյշ է զգայ՝ իր փորին լեց-
ուիլը յաւ բաներով, որոնք նախ հաճոյք կը պատճառեն բերնէն անցնելու առեն:

Բաժակաճառերու ժամը հասաւ: Բազմաթիւ եղան և ծափահարուեցան: Դիշերը կ'իջնար, կէսօրէ ի վեր սեղանի վրայ էին: Հովտին մէջ արգէն կը ծածանէին նուրբ շոգիներ, մարդերու և առուակներու գիշերային թեթեւ հագուստը, արեգակը կը հպէր հորիզոնէն, հեռուէն կովերը կը պոռային արածատեղիի մասնախուղներուն մէջը: Լրացած էր, գէպի ժիղօր կ'երթային: Տիկին Հիւսօն թեւը մտաւ իզիտօրի, որուն տուաւ բաղում խրատներ, ստիպողական. բնտիր:

Կեցան մրգավաճառուհիին խանութին առջեւ, և Վարդենին յանձնուեցաւ իր մօրը տունը:

Վերջինը տուն վերադարձած չէր: Իր ընտանիքին կողմէ հրաւիրուած էր տօնելու իր զաւակին յաղթանակը, իր քրոջը տունը ճաշած էր:

Ուստի, իզիտօր մինակը մնաց խանութին մէջ, ուր կը թափանցէր գիշերը:

Աթոռի մը վրայ նստաւ, գրգռուած գինիէ և հր-

պարտութենէ և դիտեց իր շուրջը: Ստեպղիններ, կաղամբներ և սոխեր՝ գոյց սենեակին մէջ կը սփռէին բան-
ջարեղէնի իրենց զօրաւոր հոտը, որուն կը խառնուէին ելակներու աղդու և մեղմ հոտ մը, և դեղձի կողովներու փախուսիկ և թեթեւ բուրում մը:

Վարդենին գեղձ մ'առաւ և ախորժակով կերաւ, թէ և իր փորը լեփեցուն էր: Յանկարծ, ուրախութենէն յիմարացած, սկսաւ պարել և գրպանին մէջ հնչում մը լսուեցաւ:

Զարմացաւ, ձեռքերը խօթեց գրպաններուն մէջը և դուրս հանեց հինգ հարիւր ֆրանքոնոց քսակը, զոր մոռ-
ցած էր գինովութեան պատճառաւ: 500 ֆրանք.՝ ինչ հարստութիւն: Ոսկիները հաշուեսեղանին վրայ սփռեց, զանոնք զանդաղօրէն կ'աչաւէր ամենքը միասին կարենալ տեսնելու համար: Տախտակի վրայ կը փայլէին, թանձր շուքի մէջ, զանոնք կը հաշուէր ու կը հաշուէր: Կրկին զանոնք քսակին մէջ դրաւ և սահեցուց գրպանին մէջ:

Ո՞վ պիտի գիտնայ և ո՞վ պիտի կարենար բռնել տեղի ունեցող պայքարը Վարդենիին հոգիին մէջ, չարին և բարիին միջեւ, Սատանային աղմկայից յարձակումը իր խորամանկութիւնները, փորձութիւնները, զոր նետեց այս երկոտ և կոյս սրտին մէջ: Ի՞նչ թելադրութիւններ, ախորժակներ հրահրեց Սատանան, յուզելու և կորսնցնելու համար այս Ընտրեալը: Տիկին Հիւսօնի Ընտրեալը դրաւ իր գլխարկը, որ դեռ կը կրէր նարնջենիի ծաղիկներէ պզտիկ փունջը, և տան ետեւի պզտիկ փողոցէն ելնելով, կորսուեցաւ գիշերուան մէջ:

.

Մրգավաճառ վերժինին, տեղեկացած ըլլալով որ, տղան տուն եկած է, անմիջապէս վերադարձաւ և պարտաւ գտաւ տունը: Սպասեց, նախ առանց զարմանալու, յետոյ քառորդ ժամ վերջը, տեղեկութիւն ուղեց: Տօ-

Ֆին փողոցի դրացիները տեսած էին Իզիտորի ներս մտնելը, բայց, բնա՛ չէին տեսած դուրս ելնելը։

Ուստի, սկսան փնտռել Իզիտորը, զոր չկրցան գրասենի։ Պաղաժաճառո՛հին, մտահոգ, դիմեց քաղաքապետին, որ ըսաւ թէ՛ Վարդենին ձգած էր իրենց տան առջև։ Տիկին Հիւսօն նոր պառկած էր և բլուր տրուեցաւ որ, իր պաշտպանալը անհետացած էր։ Անմիջապէս դրաւ իր գլխարկը և անձառք եկաւ։ Վերժինին մօտէն վերժինի, որուն ժողովրդական հագին շուտ կը յուզուէր տաք տաք կուլար՝ իր կաղամբներուն, ստեպկիններուն և սոխերուն մէջտեղը։

Սրկածէ կը կ'ասկածէին։ Ո՞ր, մէկը։ Լուր տուեցաւ ոստիկանութեան, որ խուզարկութիւն մը կ'ստարեց քաղքին շուրջը, և ճամբու վրայ գտան նարնջի ծաղիկներէ փունջը։ Փունջը գրուեցաւ սեղանի մը վրայ, որուն շուրջը կը խորհրդակցէին իշխանութիւնները։ Վարդենին պէտք է եղած ըլլայ գոհ խորամանկութեան մը, մեքենայութեան մը, նախանձի մը, բայց ինչպէ՞ս։ Ի՞նչ միջոց գործածած էին առեւանդելու այս անմեղը և ի՞նչ նպատակաւ։

Առանց գտնելու փնտռելէ յոգնած՝ իշխանութիւնները քնացան։ Վերժինին մինակ արթուն մնաց արցունքներու մէջ։

Սրբ, յաջորդ երեկոյ, երբ Բարիզի ճեպընթացը անցաւ, ժիզօր քաղաքը ապշութեամբ իմացաւ որ Վարդենին այն թրէնով ճամբորդած էր և հանդարտօրէն իջած մեծ քաղքին կեդրոնը։

Բաւական յուզում տիրեց գաւառին մէջ։ Քաղաքապետին և Բարիզի ոստիկանութեան միջեւ նամակներ փոխանակուեցան, որոնք ուէ հետեւանք չունեցան։

Օրերը իրարու կը յաջորդէին, շարաթը անցաւ։

Սպասու մը, Տօքթ. Պարպաղ, որ կանուխէն գուրս ելած էր, դրան մէջ սեմին վրայ նստող մարդ մը նըշ-

մարեց, որ մօխրագոյն կտաւէ հագուստ ունէր և կը քնաւար գլուխը պատին դէմ։ Մօտեցաւ և ճանչցաւ Իզիտորը։ Ուզելով զայն արթնցնել չյաջողեցաւ։ Նախկին Վարդենին կը քնաւար խորունկ քունով մը, անգիմադրելի՝ մտահոգիչ, և թիշկը զարմացած, դնաց օգնութիւն փնտռել, կարենալ երխտասարդը տանելու համար Պօնշրվալ դեղարանը։

Իզիտորը երբ վերցուցին, պարապ սրուակ մը երեցաւ, որ իր մարմնոյն ներքեւ պահուած էր։ Զայն հոտոտելէ վերջ, թիշկը յայտարարեց որ, օգի պարունակած էր։ Այս նշանը օգտակար եղաւ տրուելիք խնամքներու Յաջողեցան։ Իզիտոր գինով էր, ութը օրուան արբեցած, այնքան գինով և զղուելի որ, հնակարկատ մը անգամ չպիտի ուզէր մօտենալ իրեն։

Զինքը լուացին և ներս փակեցին, չորս օր գուրս չելաւ բնաւ։ Կերեւար ամչցած ըլլալ և զղչացած։ Իր վրայ չգտան 500 Փրանք պարունակող քսակը և ոչ ալ խնայողութեան սնտուկի տետրակիկը և ոչ ալ արծաթեայ ժամացոյցը, նուիրական ժառանգութիւն՝ ձգուած իր պողպատեալ հօրմէն։

Հինգերորդ օրը, Տօքին փողոցին մէջ ինկաւ։ Հետաքրքիր ակնարկներ կը հետեւէին իրեն. որ գլխիկոր և աչերը փախուսիկ, կը քալէր տուններու երկայնքէն։ Տեսողութենէ կորսուեցաւ, երբ քաղքէն ելաւ դէպի հովիտը, բայց, երկու ժամ յետոյ երեւցաւ, կատակաբանելով և զարնուելով պատերու։ Գինով էր, լիովին գինով։

Ոչինչ կրցաւ շտկել զինքը։

Իր մօրմէն վնասուած, սայլակապան եղաւ, և կը քշէր ածուխի կառքերը, Բուքրիսէլ տան, որ տակաւին այսօր գոյութիւն ունի։

Իր գինովի համբաւը այնքան մեծցաւ, այնքան հեռուները տարածուեցաւ որ, Էվրէօյի մէջ անգամ դեռ

կը խօսին Տիկին Հիւսնի Վարդենիին մասին, որուն
անուամբ կը կոչուին գաւառին ստահակները:

Բարիք մը բնաւ չկորսուիր:

.....

Տօքթ. Մարանպօթ կը շփէր ձեռքերը, երբ վեր-
ջացուց պատմութիւնը: հարցուցի իրեն.

— Վարդենին ճանչցա՞ր դուն:

— Այո՛, պատիւ ունեցայ փակելու իր աչքերը:

— Ի՞նչ բանէ մեռաւ,

— Չառանցանքի տագնապի մը մէջ, բնականաբար:

ԶԱՆՈՂԱՆՔ ՄԸ

Քորսիքայէն անցնելով Թիւրէն կ'երթայի:

Նիսէն նաւ նստայ Պատմիայի հաժար, և երբ բաց
ձովը ելանք, կին մը նշմարեցի նաւակամուրջին վրայ
նստած, բաւական սիրուն և պարկեշտ, որ կը դիտէր
հեռուները: Ինքնիրենս լսի. «Աս, ահաւասիկ ճամբոր-
դութիւնս»:

Նստելով առջիւ զինքը կը դիտէի. ինքնիրենս հար-
ցնելով այն ամէն բանը, զոր մարդ կրնայ հարցնել,
նշմարելով անձանօթ կին մը, որ կը շահագործէ ձեզ,
իբր կայութիւնը, իր տարիքը, իր նկարագիրը: Յետոյ,
մարդ տեսածէն կը գուշակէ իր չտեսածը:

Աչքով և մտածումով կը չափես forածին մէջերը
և չբնագրեալին ներսերը: Կը նօթագրես երկարութիւնը
մարմնին, երբոր նստած է, կը ջանաս երեւան հանել
կրունկը: Կը նշմարես տեսակը ձեռքին, որ երեւան պի-
տի հանէ իր բոլոր կապակցութիւններուն նրբութիւնը,
և տեսակը ականջին, որ լաւագոյնս կը բացատրէ ըս-
կըզբնաւորութիւնը, քան միշտ վրձնի ծննդեան վը-
կայագիր մը:

Կը ջանաս լսել իր խօսիլը՝ Թափանցելու իր հոգիին
հակումներուն, իր ձայնին շեշտերովը: Որովհետեւ,
խօսքի շեշտը և գունաւորումները կը ցուցնեն փորձա-
ռու դիտողի մը՝ հոգիի մը ամբողջ խորհրդաւոր շաղ-
կապումները: Թէև ըմբռնումը դժուար, միշտ կատար-
եալ համաձայնութիւն կայ ընդմէջ մտածումի և զայն
բացատրող գործարանաւորութեան:

Ուստի, ուշադիր կը դիտէի դրացուհիս, փնտռելով
նշանները, վերլուծելով իր շարժումները, իր բոլոր
կերպարանքէն սպասելով յայտնութիւններ:

Պզտիկ առաքակ մը բնականաբար մը հանեց:

11272-574

Ձեռքերս չփեցի — «Կարգացածդ բռն՝ ինձի — քեզ պիտի ըսեմ ինչ որ կը մտածեալ»

Խմբագրականը կարդալ սկսաւ, դո՛ւ և բարեկամական երեւոյթով մը: Թերթին անունը ուշադրութիւնս գրաւեց: Շփոթած մնացի: Կը կարդար երգիծաբան Շօլի մէկ քրոնիքը: Ո՛րեքն, այս կինը կը սիրէր ֆրանսական սրամտութիւնը, նրբութիւնը և աղը և նոյնիսկ պղպեղը: Մտածեցի տեսնել հակափորձը:

Գացի քովը նստելու և սկսայ ոչ հուռազ ուշադրութեամբ կարդալ բանաստեղծութեանց հատոր մը, զոր մեկնումի պահուն գնած էի, Սիրոյ Երգը, Հեղինակ՝ Ֆելիքս Ֆրանք:

Դիտեցի, գրքին վերնագիրը արագ անհարկով մը նշմարած էր, թոչունի մը նման, որ կը բռնէ վազող ճանճ մը: Բազում ճամբորդներ մեր առջեւէն կ'անցնէին զայն դիտելու համար, բայց, կինը կը թուէր լոկ մտածել իր քրոնիկին վրայ: Երբ աւարտեց, թերթը մեր երկուքին մէջտեղը դրաւ:

Ձինքը բարեւեցի և իրեն ըսի:

— Թոյլ կուտաք ինձի, Տիկին, անհարկ մը նետել այս լրագրին վրայ:

— Անշուշտ, Պարոն:

— Այդ միջոցին, կրնամ ձեզ մատուցանել ոտանաւորներու այս հատորը:

— Անշուշտ, զուարճալի է:

Այս հարցումէն քիչ մը վրդովուեցայ: Չհարցուիր ոտանաւորներու հաւաքածոյի մը համար թէ՞ զուարճալի է, պատասխանեցի:

— Աւելի լաւ է, հրապուրիչ, նուրբ և արուեստագիտական:

— Տուէք ուրեմն:

Գիրքը առնելով բացաւ և սկսաւ կարդալ զարմացողի երեւոյթով մը, ինչ որ կը հաստատէր յաճախ օտանաւոր կարգացած չլլալը:

Յանկարծ, իրեն հարցուցի:

— Ախորժեցա՞ք:

— Այո, բայց, կը սիրեմ ինչ որ շատ զուարթ է, զգայնական չեմ:

Սկսանք խօսիլ Հասկցայ որ կինն էր հարիւրապետի մը, Աժաքքիօյի պահականոցին մէջ, և կ'երթար միանալ իր ամուսինին:

Քանի մը վայրկեանի մէջ կռահեցի որ, բնաւ չէր սիրէր իր ամուսինը. սակայն, զայն կը սիրէր վերապահութեամբ, ինչպէս որ կը սիրուի մարդ մը, որ չէ կրթած գոհացնել յոյսերը, նշանտուքին օրերուն մէջ արթնցած: Չայն պատգուցած էր պահականոցէ պահականոց, շատ մը պղտրիկ տխուր քաղաքներու մէջէն: Այժմ զայն Աքաճճիօ կղզին կը կանչէր, որ տխուր ըլլալու էր: Ո՛չ, կեանքը զուարճալի չէ ամեն մարդու համար: Նախարարութիւնը ազնիւ չէր եղած իր ամուսինին համար որ գովելի ծառայութիւններ ունեցած էր:

Պոսեցանք իր նախասիրած բնակչութիւններուն համար:

— Բարի՛քը կը սիրէք:

Բացադաշնչեց

— Մի, Պարոն, որչափ կը սիրեմ Բարի՛քը: Կարե՞նի է ընել նմանօրինակ հարցում մը:

Եւ սկսաւ խօսիլ Բարի՛քէ, այնպիսի եռանդոտ, խանդավառութեամբ որ, մտածեցի. «Պէտք է խաղալ այս թէլի վրայ»:

Կը պաշտէր Բարի՛քը, հեռուէն, զսպուած որկրամուտութեան մը կատաղութեամբը, գաւառացիի ճարահատ կիրքով մը, յիմար անհամբերութեամբը վանդակի մէջ եղող թոչունի մը որ իր պատուհանէն ամբողջ օրը կը դիտէ անտառը:

Սկսաւ զիս հարցուփորձել, մտահոգօրէն թօթովելով. կ'ուզէր չինգ վայրկեանի մէջ ամեն բան հասկնալ: Գիտէր բոլոր ծանօթ անձերու անունները, և տակաւին ուրիշներ որոնց մօտին խօսուելը չէի լսած:

.....

Մէկ ժամ վերջը, հարցումները կ'սկսէին հատկապէս
և իր հետաքրքրութիւնը էն երեւակայական կերպով
գոհացուցած ըլլալով, կարգը ինծի եկաւ խօսելու:

Բարիդի կեանքէն ամենհոգեմէն պատմեցի իրեն: Մը-
տիկ կ'ընէր իր բոլոր ականջներովը և արտովը: Օ՜հ,
անշուշտ, ազոռոր գաղափար մը կազմած ըլլալու էր Բա-
րիդի նշանաւոր և գեղեցիկ կիներու մասին: Ասոնք կը-
նամեծարական արկածներ էին, ժամադրութիւններ, ա-
րագ յաղթանակներ և կրքոտ պարտութիւններ:

— Ուրեմն, մեծերու կեանքը այսպէ՞ս է:

Չարաճնի կերպարանքով մը խնդացի:

— Հարկաւ. միջակ դասակարգն է որ, տախակ և
միօրինակ կեանք մը կ'անցնէ, առաքինութեան տեսա-
կէտը, և որուն համար ոչ ոք կարեւորութիւն կու-
տայ իրենց:

Եւ, սկսայ արմատէն ցնցել առաքինութիւնը, հեզ-
նանքի խոշոր հարուածներով, փիլիսոփայութեան եւ
ծաղրանքի հարուածներով:

Անպատկառօրէն կը ծաղրէի խեղճերը, որ կը ծե-
րանան առանց ճանչնալու անոյշ, նրբին բան մը. ա-
ռանց վայելելու գաղտագողի համբոյրներու հեշտին հա-
ճոյքը: Որովհետեւ, ամուսնացած են փեթակի պէս մար-
դու մը հետը, որոնց ամուսնական վերապահումը զա-
նոնք կը թողու երթալ մինչեւ մահ, անգիտանալով բո-
լոր նրբացեալ զգայնացումները և բոլոր չփեղ զգա-
ցումները:

Յետոյ. յիշեցի ուրիշ անէքտօթներ, մասնաւոր
սենեակներու և խորամանկութիւններու մասին, ասոնց
ամենուն ծանօթ ըլլալս յիշեցի: Եւ, իրրեւ նախապէս,
միշտ գովեստը կ'ընէի յանկարծական և գաղափար սիրոյ:

Գիշերը կը հասնէր, խաղաղ և ջերմիկ գիշեր մը:
Խոշոր նաւը, ցնցուելով իր մեքենայէն, կը սահէր ծո-
վու վրայ, մանիշակագոյն, աստղաղաղ երկնքի մը
անսահման ձեղունին ներքեւ:

Պատիկ կիներ ալեւ բոն մը չէր ըսեր: Դանդաղօրէն
շունչ կ'առնէր և երբեմն կը հառաչէր: Յանկարծ կանդ-
նելով ըսաւ.

— Պառկելու կ'երթամ, գիշեր բարի, պարոն:
Եւ ձեռքս սեղմեց:

Գիտէի որ վաղը կառք պիտի նստէր, որ Պաթիա-
յէ Աժաքքիօ կ'երթայ լեռներու մէջէն, և որ ամբողջ
գիշեր ճամբան կը մնայ:

— Գիշեր բարի Տիկին, պատասխանեցի:

Իմ կարգիս գացի ննջել:

Յաջորդ առտու անմիջապէս վարձեցի կառքին ե-
րեք նստատեղիները, երեքն ալ մինակ ինծի համար:

Երբ Պաթիայէ մեկնելիք հին կառքին մէջ նստե-
լու վրայ էի, մայրամուտին, քշողը ինծի հարցուց թէ՝
չպիտի՞ հաւանէի անկիւն մը տալ կնոջ մը:

Մէկէն ի մէկ հարցուցի. ո՞ր կնոջ:

— Աժառաի գացող սպայի մը կնոջը:

— Ըսէք իրեն որ, սիրայօժար տեղ մը պիտի տամ
իրեն:

Կիներ եկաւ և ըսաւ թէ՝ ամբողջ օրը անցուցած էր
քնանալով: Ներողութիւն խնդրեց և շնորհակալութիւն
յայտնելով կառք մտաւ:

Պնդօրէն գոցուած կառք մ'էր, որուն երկու դուռ-
ներէն լոկ լոյս կը մտնէր:

Ուրեմն, գլուխ գլուխի էինք ներսը: Կառքը արա-
գօրէն կ'երթար յետոյ մտաւ լեռան մէջ:

Անուշարոյր խոտերու ուժգին և թարմ հոտ մը ներս
կը մտնէր, այն ուժգին հոտը, զոր Քօրսիքա կը սփռէ
իր շուրջը, այնքան հեռուն որ, ծովայինները զայն բա-
ցերը կ'զգան, թափանցող օդ մը՝ մարմինի մը բուրու-
մին նման. կանաչ հողի քրտինքին պէս, թաթխուած
բուրումներով, զոր տաքուկ արեղակ մը կը հանէ իրմէ
և կը շողբացնէ փշոզ հողմին մէջ:

Սկսայ խօսիլ Բարիդէ, զոր քերամս ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր։ Պատմութիւններս համարձակ կը գտնային, ճարպիկօրէն վրան բաց, քողարկուած բառերով լի, այն բառերով, որ կը բռնկեցնեն արիւնը։

Գիշերը մամուլովին տիրած էր։ Այլեւ բան մը չէր տեսներ, և ոչ իսկ պեռատի դէմքին սպիտակ բիծը։ Լոկ կառապանին լապտերը կը լուսաւորէր չորս ձիերը։

Յրբեմն կը լսուէր ժայռերու մէջ հոսող ձեղնի մը շշուէը, խառնուելով զանգակիկներու ձայնին, յետոյ, կը կորսուէր հեռունքը մեր ետին։

Թեթեւօրէն երկնցուցի ոտքս՝ որ հանդիպեցաւ իրենին, զոր ետ չքաշեց։ Յայնժամ, այլեւ չարժեցի, և ձեւը փոխելով, խօսեցայ համակրանքի մասին։ Զեռքս երկնցուցած էի և հանդիպեցայ իրենինին։ Զայն ես ետ չքաշեց։

Միշտ կը խօսէի, աւելի մօտ իր ակնշիւն, բոլորովին բերնին մօտը։ Արդէն կ'զգայի իր սրտին բարախումը կուրծքին վրայ։ Արագ և ուժգին կը զարնէր — լաւ նշան — յայնժամ, դանդաղօրէն, շրթերս դրի իր վզին վրայ, զայն նուաճած ըլլալուս վստահ էի, այնքան վստահ էի որ, գրաւի պիտի մտնէի...

Բայց, յանկարծ, ցնցում մ'ունեցաւ, իբրեւ թէ քունէ արթնցած ըլլար, ցնցում մը, որ զիս նետեց կառքին միւս պատին դէմ։ Յետոյ, նախ քան կարենայ հասկնալ և բանի մը վրայ մտածելու առաջին անգամ ստացայ ինչ կամ վեց անուելի ապտակներ, յետոյ դատակի հարուածներու կարկուտ մը, որ կը տեղար վզրաս, սրածայր և կարծր, զարնելով ամենուրեք, և չէի կրնար անոնց առաջը առնել խորին լուութեան մէջ, որ կը շրջապատէր այս պայքարը։

Զեռքերս կ'երկնցնէի, ընդունայն փանալով բըռնել իր թեւերը։ Յետոյ չգիտնալով ինչ ընելիքս, յանկարծ ետ դարձայ, որպէսզի լոկ կոնակիս վրայ տեղա-

յին ի, յարձակումները և պիտիս պահեցի փեղկերու մէջը։

Կ'երեւայ որ հասկցաւ, թերեւս հարուածներու ձայնէն, յուսահատի այս ձեւէս, և մէկէն ի մէկ դադարեցաւ զարնել։

Քանի մը երկվայրկեան վերջը, անկիւնը իր տեղը նստաւ և սկսաւ հեծկլտալով լալ, որ մէկ ժա՛մ տեւեց առնուազն։

Յոյժ մտահոգ և ամօթապարտ էի։ Պիտի ուզէի խօսիլ, բայց, ինչ ըսել իրեն։ Ոչինչ կը գտնէի, ներողութիւն խնդրել, ապշութիւն էր։ Իմ տեղս, դուք ինչ պիտի ըսէիք. գործերնիդ գացէ՛ք։

Այժմ թեթեւօրէն կուլար և երբեմն կը հառաչէր, որոնք կը տխրեցնէին զիս։ Պիտի ուզէի զայն մխիթարել, գրկել, որպէս կը գրկեն ախրած տղաները, իրմէ ներողութիւն խնդրել, իր ծունկերուն վրայ իյնալ։ Բայց, չէի համարձակիր։

Այս կացութիւնները անասնական են։

Վերջապէս, հանդարտեցաւ, և մեր անկիւնը նրստանք իւրաքանչիւրինս, անշարժ և մունջ, մինչ կը թաւալէր կառքը, երբեմն կանգ առնելով։ Երբ ախոտի մը լապտերին լոյսը կառքէն ներս թափանցէր, երկուքս ալ շուտով կը գոցէինք աչքերնիս, զիրար բնաւ չդիտելու համար։ Յետոյ, կառքը նորէն ճամբայ կ'ելնէր, և միշտ, քորսիքան լեռներու անուշարոյր օդը կը գգուէր մեր այտելը և շրթունքը, և զինի պէս զիս կը թմրեցնէր։

Աստուած իմ, ինչ լաւ ճամբորդութիւն... եթէ ընկերուէիս նուազ տխմար եղած ըլլար։

Բայց, ցերեկուան լոյսը մեղձօրէն սահեցաւ կառքին մէջ, առաջին արշալոյսի աժգոյն լոյս մը։ Դիտեցի Պրացունիս։ Քնանալ կը ձեւացնէր։ Յետոյ արեգակը, լեռներու ետեւէն ծագելով, շուտով լոյսով ողորդեց բոլորովին կապտորակ անսահման ծովախորշ մը, շրջա-

պատուած կրանիթէ գաղաթներով խոշոր լեռներէ: Մո-
վածոցին եղերքը, ճերմակ քաղաք մը կ'երեւար
մեր առջեւը:

Իրացուհիս յայնժամ արթննալ ձեւացուց. բացաւ իր
աչքերը (կարմիր էին): Վարանեցաւ և ամչնալով թո-
թովեց.

— Շատ չանցած պիտի հասնինք:

— Այո՛, Տիկին, գրեթէ մէկ ժամ վերջը:

Հեռուները դիտելով յարեց.

— Շատ յոգնեցուցիչ է գիշեր մ'անցնել կառքի մէջ:

— Այո՛, երակները կը կարուին:

— Մանաւանդ, ծովէ անցնել վերջը:

— Օ՛հ, այո՛:

— Մեր առջեւինը Սժաքքիօն է:

— Այո՛, Տիկին:

— Պիտի ուզէի արդէն հասած ըլլալ:

— Կը հասկնամ զայն:

Իր ձայնին շեշտը քիչ մը խռոված էր. իր կերպա-
րանքը տարուած, իր աչքը քիչ մը խուսափողական Սա-
կայն կը թուէր մոռցած ըլլալ ամեն բան:

Կը հիանայի իր վրայ, բնագոգարար որքան խո-
րամանկ են այս արարածները: Ի՞նչ դիւանագէտներ:

Ժամ մը վերջը հասանք արդարեւ: Հէրքիւլի պէս
խոշոր սպայ մը, գրաւորներէն առջեւ կեցած, թաշկի-
նակ կը ճօճէր նշմարելով կառքը:

Իրացուհիս ցատկեց ախորժակով իր թեւերուն մէջ
զայն գէթ քսան անգամ գրկեց կրկնելով՝

— Ինչպէ՞ս ես, լա՞ւ ես, որքան կը փութայի քեզ
տեսնել:

Պայուսակս իջեցուցած էին և կամացուկ մը ետ
քաշուելու վրայ էի, երբ պոռաց ինծի.

— Օ՛հ, Պարոն, առանց ինծի մնաւ-բարով ըսելու
կը մեկնիք:

Թաթովեցի. Տիկին, ձեզ կը խոզէի ձեր ուրախու-
թեանը մէջ:

Յայնժամ, ըսաւ իր ամուսին.

— Սէրեկիս, շնորհակալութիւն յայտնէ պարոնին,
չատ ազնիւ գտնուեցաւ ամբողջ ճամբորդութեան մի-
ջոցին, նոյնիսկ ինծի տեղ մը մատուց կառքին մէջ, զոր
յուկ իրեն համար վարձած էր: Մարդ երջանիկ է այսպի-
սի համակրելի ընկերներու հանդիպելուն:

Ամուսինը ձեռքս սեղմեց, համոզուած շնորհակա-
լութիւն յայտնելով ինծի:

Դեռաւի կիներ կը ժպտէր մեզ դիտելով:

Իսկապէս, շատ տխմար երեւոյթ մը ունեցած ըլ-
լալու էի...

Մ Ո Ւ Ե Գ Ն Ա Ծ Ը . .

Սիրելի ժրնէվիէվս, կօզգե՞ս որ քեզ պատմեմ մեզ-
րալուսնի ճամբորդութիւնս: Խնչպէս կրնամ համարձա-
կիլ: Ո՛հ, խորամանկ, ինծի բան մը ըսած չէիր, դու-
շակել տուած չէիր: Խնչպէս տասնեութը ամիսէ ի վեր
ամուսնացած ես. կ'ըսես որ լաւագոյն բարեկամութիւն
ես, դուն որ ատենօք բա՛ն մը չէիր պահեր, գութը չու-
նեցար ինծի կանխաւ իմաց տալու:

Եթէ զիս զգուշացնէիր, եթէ ձգած ըլլայիր որ պարզ
կասկած մը մօտէ հողիւս մէջ, արգիլած պիտի ըլլայիր
զիս՝ խոշոր տխմարութիւն մը գործելէ, որմէ դեռ կ'ա-
մըջնամ, որուն համար ամուսինս պիտի խնդայ մինչեւ
իր մահը, և որուն միակ պատասխանատուն գուն ես:

Ինքզինքս սոսկալիօրէն ծաղրելի ըրի յաւէտ, քու
պատճառաւ յանցանք մը գործեցի, որուն յիշողու-
թիւնը ընաւ չպիտի ջնջուի: Ա՛հ, եթէ գիտցած ըլլայի...

Բայց, ահա համարձակութիւնը կ'ունենամ քեզ գը-
րելու և կ'որոշեմ ամենինչ ըսել: Խոստում ըլլէ չխնդալու:

Մի սպասէր կատակերգութիւն մը, ասիկա տրամ մէ:

Կը յիշես ամուսնութիւնս: Միեւնոյն գիշերն իսկ
պարտէի մեկնիլ մեղրալուսնի ճամբորդութեան մը հա-
մար: Արդարեւ, չէի նմաներ Բօյէթի, որուն պատկերը
այնքան սրամտօրէն գծուած է վէպի մը մէջ, Ամուս-
նութեան Շուրջ: Եւ եթէ մայրս ինծի ըսած ըլլար
ինչպէս Տիկ. Հօթրըթան իր աղջկան. «Ամուսինդ քեզ
իր թեւերուն մէջ պիտի առնէ և այլն» իրաւ որ Բօյէթի
պէս չպիտի պատասխանէի, խնդալէ պայթելով. «Աւե-
լի հետու մի երթար, մամա, ես այս բոլորը գիտեմ, քե-
զի չափ...»:

Ես ընաւ բան մը չէի գիտեր, և մաման որ ամեն
բանէ կը սոսկայ, չհամարձակեցաւ շօշափել այս նուրբ
հարցը:

Արդ, երեկոյեան ժամը հինգին ի-նաց տուիւ որ կառ-
քը մեզ կ'սպասէ: Հրաւիրեալները մեկնած էին, պատ-
րաստ էի:

Կը յիշեմ պայուսակներու շշուկը սանդուխն վրայ
և քթին ձայնը հայրիկին, որ չէր ուզեր լալ: Զիս գրկ-
յու պահուն, խեղճ մարդը ըսաւ. «Բա՛ջ եղիր», իրեւ-
թէ ակուայ քաշել տալու կ'երթայի: Մայրս կուլար: Ա-
մուսինս զիս կը նեղէր, զգուշացնելէ այս յուզիչ միաք-
րարովներէ, ես ալ շատ կուլայի, թէ և երջանիկ էի: Ա-
սիկա չրացատրուիր, բայց ճիշդ է: Յանկարծ զգացի որ
բան մը չըջողգեստս կը քաշէր. Պիժու շունն էր, առ-
տուընէ ի վեր մոռցուած: Խեղճ կենդանին ինծի միաք-
րարով կ'ըսէր իր գիտցած ձեւով: Ասիկա պզտիկ հար-
ուած մը եղաւ սրտիս և մեծ փափաք մ'ունեցայ գրկելու
շունս: Բռնեցի զայն. գիտես որ դաստակի մը մեծու-
թիւնը ունի, և սկսայ համբոյրներովս զինքը լափել:
Կը խենդանամ կենդանիները շոյելով: Ասկից անոյշ հա-
ճոյք մը կ'զգամ, սարսուռի տեսակներ կ'ունենամ, հեշ-
տին է:

Իսկ ինքը խենդի պէս էր. թաթերը կը շարժէր,
զիս կը լզէր, թեթեւօրէն կը խածնէր. զօր գոհ եղած
ատեն սողորութիւն ունէր: Յանկարծ, քիթս իր ատամ-
ներուն մէջ առաւ, և զգացի որ փնաս կը պատճառէր
ինծի: Պոռացի և շունը գետին դրի: Զիս իրապէս խա-
ծած էր. ուզելով խաղալ:

Քիթէս արիւն կ'երնէր: Ամեն ոք տխրեցաւ: Զօր
քացախ և սպիտակեղէններ բերին: Ամուսինս ուզեց ան-
ճամբ զիս խնամել: Բան մը չէր արդէն: Կարծես ասե-
ղով եղած երկու պզտիկ ծակեր: Հինգ վայրկեան յե-
տոյ, արիւնը կեցաւ և մեկնեցայ:

Որոշուած էր: Նորմանտիոյ մէջ ճամբորդութիւն պի-
տի կատարէինք վեց շաբթուան չափ:

Երեկոյեան Տիւր հասանք: Երբ «երեկոյ» ըսեմ,
«կէս գիշեր» կը հասկնամ:

Գիտեա որչափ կը սիրեմ ծովը: Ամուսնիս ըսի որ, ծովը չտեսած չպիտի պտուկիմ: Շատ նեղացած երեւցաւ: Խնդալով հարցուցի իրեն.

— Արդեօք քուն ունի՞ք:

— Ոչ, բարեկամութիւնս, բայց, հասկնալու էիք որ, կ'աճապարեմ մինակ մնալու ձեզի հետ:

Զարմացայ:

— Հետո մինակ, բայց, Բարիզէ ի վեր արդէն վա-
կօսին մէջ մինակ ենք:

— Այո՛... բայց... վակօսին մէջ միեւնոյնը չէ
ինչ որ պիտի ըլլայինք մեր սենեակին մէջ:

Տեղի չտուի:

— Շատ լաւ. մինակ ենք ծովեզերքին վրայ. և ա-
հաւասիկ ամենը:

Յայտնի էր որ չէր խորոժեր ասկից, ըսաւ.

— Քանի որ այնպէս կը փափաքէիք:

Շքեղ գիշեր մ'էր, մին այն գիշերներէն, որ ձեր
հոգիին մէջ կ'անցնեն մեծ և անորոշ գիշերներ, աւելի
զգացումներ քան մտածումներ, որոնք փափաքիլ կու-
տան թեւերը բանալով երկինքը գրկելու: Ի՞նչ կ'ըսեմ:
Մարդ կը կարծէ որ, անձանօթ բաներ պիտի հասկնայ:

Երազ կայ օդին մէջ, թափանցող բանաստեղծու-
թիւն, տեսալ մը անհուն գինովութիւն, որ կուգայ
աստղերէ, լուսինէ, արծաթադոյն և շարժող ջուրէ: Կեանքէ
առնուած լաւագոյն վայրկեաններ են ասոնք: Անոնք
տարբեր կը ցուցնեն գոյութիւնը, գեղեցկացած, հեշ-
տին, յայտնութիւններն են, այն բանի որ կրնայ ըլ-
լալ... կամ այն բանի որ պիտի ըլլայ:

Սակայն, ամուսնիս անհամբեր կ'երեւար տուն դառ-
նալու: Իրեն կ'ըսէի. «Պազ կ'զգաս», Ո՛չ. «Ուրեմն
նայէ սա վարի պզտիկ նաւին, որ կը թուի քնանալ
ջուրի վրայ: Ո՛ր կարելի է աւելի լաւ ըլլայ քան հոն:
Կը փափաքէի մինչեւ առտու հոս նստիլ: Կ'ոգես որ
սպասենք արշալոյսը»:

Կարծեց որ զինքը կը ծաղրէի, զիս գրեթէ բռնի օ-
թել քչեց: Եթէ գիտնայի ա՛հ, թշուառականը՝:

Երբ մինակ մնացինք, ամացայ, նեղուեցայ, կ'երդ-
նում որ առանց գիտնալու թէ՛ ինչու: Վերջապէս զին-
քը թուալէթի յատկացուած սենեակը անցուցի, և
ես պառկեցայ:

Օհ, սիրելիս, ի՞նչպէս ըսել զայս. բայց, ահաւա-
սիկ: Անշուշտ, կարծեց որ, ծայրայեղ անմեղութիւնս
չարաճճութիւն է, պարզութիւնս՝ խորամանկութիւն,
վստահող ինքնալքումս՝ քաբիւք մը, և կարեւորութիւն
չտուաւ նորը վերաբերումներու, զոր պէտք է գործա-
ծել բացատրելու, հասկցնելու և ընդունիլ տալու նմա-
նօրինակ գաղտնիքները՝ չկասկածող և բնաւ չպատ-
րաստուած հոգիի մը:

Եւ, յանկարծ, կարծեցի որ ինքզինքէն ելած էր:
Յետոյ, վախը զիս պաշարեց, և ինքնիրենս հարցուցի
թէ՛ արդեօք կ'ուզէր զիս սպանել: Մարդ երբ սոս-
կում ունենայ, այլևս չտրամաբանէր, այլևս չխորհիր,
կը խնդենայ: Սակայն բաներ երեւակայեցի: Մտածեցի
լրագիրներու ծանուցած այլևայլ դէպքերուն, խորհրդա-
ւոր ոճիրներու, թշուառականներէ ամուսնացած աղջիկ-
ներու պատմութիւններու, զոր կը փսփոսայի: Արդեօք
կը ճանչնայի այս մարդը: Սոսկումէ ինքնակորոյս կը
կուռէի՝ ետ մղելով զայն: Նոյն իսկ ափ մը մազ խլեցի
մօրուքին մէկ կողմէն, ինքզինքս աղատելու այս ջան-
քով, ոտքի ելայ պոռալով «օգնութեան հասէք» Դէ-
պի դուռ վազեցի, նիզերը վերցուցի, և գրեթէ մերկ,
ինքզինքս սանդուղին վրայ նետեցի:

Ուրիշ դուռներ բացուեցան: Զեռքերնին լոյս բռ-
նած և գիշերանոցով ուրիշ մարդիկ երեւցան: Անոնցմէ
միոյն թեւերուն մէջը ինկայ, խնդրելով իր պաշտպա-
նութիւնը: Մարդը ամուսնիս վրայ յարձակեցաւ:

Մնացեալը չեմ գիտեր: Կը կուռէին, կը պոռային:

յետոյ խնդացին. խնդուք մը որուն չես կրնար հաւատալ: Վարէն վեր ամբողջ տունը կը խնդար: Քորրիտօրէ գուարթ ձայներ կուգային, ինչպէս նաեւ մեր վրայի սենեակներէն: Խոնարհոցին աշխատաւորներն անգամ խնդալէ կը մարէին:

Ուրեմի, մտածէ օթէլի մէջ...

Յետոյ ինքզինքս մինակ գտայ ամուսինս հետը, որ նախնական քանի մը բացատրութիւն տուաւ ինծի, ինչպէս որ կը կատարեն քիմիական փորձ մը զայն գործադրելէ առաջ: Բնաւ զո՛հ չէր Մինչեւ ատու լացի, և զուռները բացուելուն պէս մեկնեցանք:

Այս չէ ամենը:

Յաջորդ օրը Բուրվէլ հասանք: Ամուսինս ինծի խնամք և համակրանք կը շնայէր: Առաջին դժգոհութենէ մը վերջ, հրապուրուած կ'երեւար: Առջի օրուան արկածէն ամչցած, կրցածիս չափ հաճելի և հնազանդ եղայ:

Բայց, չես կրնար երեւակայել սոսկումը, զգուանքը և ոխը, զոր Հանրի ներշնչեց ինծի, երբ գիտցայ խայտառակ դադունիքը, զոր արնքան խնամքով կը պահեն ազգիկներէ: Յուսահատած, մեռնելու աստիճան տխրած էի, ամեն բանէ յոգնած, փափաք ունէի դառնալու ծնողացս քովը:

Յաջորդ օրը Էթրըթաթ հասանք: Բոլոր լուգանքը ընողները յուզուած էին: Պզտիկ շունէ մը խածնուած երիտասարդ կ'լին մեռած էր: Երբ դայն պատմեցին կերակուրի սեղանին վրայ, սարսուռ մը զգացի կռնակիս մէջ: Անմիջապէս ինծի թուեցաւ որ, քիթս կը ցաւէր, տարօրինակ բաներ զգացի անդամներուս երկայնքը:

Գիշերը չքնացայ. բոլորովին մոռցած էի ամուսինս: Եթէ շունէ խածնուելուս համար կատղած մեռնէի, Միւս օր, օթէլի տիրոջմէն մանրամասնութիւններ ուզեցի: Ահեղի բաներ պատմեց ինծի: Ծովափին վրայ

պտտելով անցուցի օրը, այլեւ չէի խօսեր, կը խոկայի: Կատաղութիւն՝ ի՞նչ սարսափելի մահ:

Հանրի կը հարցնէր ինծի. «Ի՞նչ ունիս, տխուր կ'երեւաս» Կր պատասխանէի. «Բայց ոչինչ, ոչինչ» Կորուսեալ ակնարկս կ'ուղղուէր ծովուն, առանց զայն տեսնելու. ազարակներու, դաշտերու վրայ, առանց կարենալ ըսելու թէ՛ ի՞նչ կը տեսնէի: Ուէէ զնով չափտի ուզէի խոստովանիլ զիս չարչարող մտածումը: Քանի մը իրական, սուր ցաւեր անցան քիթիս մէջ. ուզեցի տուն դառնալ:

Հազիւ օթէլ եկած, սենեակս փակուեցայ՝ վէրքին նայելու համար: Չէր տեսնուեր. տակայն չէի կրնար անոր մասին կասկածիլ, որովհետեւ ցաւ կը պատճառէր:

Իսկոյն կարճ նամակ մը գրեցի մօրս, որ տարօրինակ երեւցած ըլլալու է իրեն: Անմիջական պատասխան մը կ'ուզէի աննշան հարցումներու: Ստորագրելէ վերջ աւելցուցի. «Մօնաւանդ, մի մոռնար ինծի լուրեր տալ Պիժուի մասին»:

Յաջորդ օր, չկրցայ ուտել, սակայն, մերժեցի բըծիչի մը այցելութիւնը: Ամբողջ օրը նստած մնացի ծովափին վրայ, դիտելով լողցողները: Գէր, նիհար, իրենց տգեղ հագուստներովը կուգային. սակայն, խնդալու փափաք չունէի: Կը մտածէի. «Երջանիկ ե՞ս այս մարդիկ. Շունէ խածնուած չեն. անոնք պիտի ապրին. բանէ մը չեն վախնար կրնան ուղածնին պէս զուարճանալ»:

Ամեն վայրկեան, ձեռքս քիթս կը տանէի քննելու համար: Չէր ուռեր: Եւ հազիւ օթէլ դարձած՝ սենեակս կը գոցուէի զայն դիտելու հայելիի մէջ: Օ՛հ, եթէ գոյնը փոխուէր, անմիջապէս մեռած կ'ըլլայի:

Գիշերը յանկարծական համակրանք մը զգացի ամուսինիս համար, յուսահատի համակրանք մը. ինծի բարի երեւցաւ, իր թեւին վրայ կոթնեցայ: Քսան անգամ, քիչ մնաց պիտի ըսէի իրեն զգուելի դադունիքս, բայց լռեցի:

Յաճախար չարաչար գործածեց ինքնալքումս և հոգիս տկարացումը: Իրեն դիմադրելու ոյժ չունեցայ, ոչ ալ կամք. կրնայի ամէն բանի տոկացած ըլլալ:

Միւս առտու մօրմէս նամակ ստացայ. հարցումներուս կը պատասխանէր. բայց. Պիժուի մասին բան մը չէր խօսէր: Անմիջապէս մտածեցի. «Մեռած է և զայն ինէ կը պահեն»: Յետոյ, ուղեցի անմիջապէս հեռագիր մը քաշել. մտածում մը զիս արգիլեց. «Եթէ իրաւ մեռած է. ինծի չպիտի ըսեն զայն: Համակերպեցայ երկու օր ևս տագնապի մէջ անցնել: Կրկին գրեցի: Պահանջեցի որ ինծի զրկեն շունը, որ պիտի զբօսցնէր զիս որովհետեւ քիչ մը կը ձանձրանայի:

Կէսօրէ վերջ վրաս դողդղալ եկաւ. Լեցուն գաւաթ մը չէի կրնար վերցնել առանց կէսը թափելու: Հոգեկան վիճակս ողբալի էր: Իրիկուան մօտ, ամուսնէս փախչելով եկեղեցի վազեցի, ուր երկար առեն աղօթեցի:

Վերադարձին նոր ցաւեր զգացի քթիս մէջ, և զեղարան մը մտայ, որ լուսաւորուած էր: Սօսեցայ պղտիկ բարեկամուհիներէս միոյն մասին, որ իբր թէ խածնուած էր, և ուղեցի իմանալ իր պատուէրները: Հաճոյակատար մէկն էր: Զիս առատօրէն տեղեկացուց: Բայց, մինչ կը խօսէր անոնք արդէն կը մոռնայի, միտքս այնքան չիօթած էր: Միտքս սա մնաց. «Մաքրողականները յաճախ յանձնարարելի են»: Բազում տեսակ սրուակներ գնեցի, զանոնք բարեկամուհիս զրկելու պատճառաբանութեամբ:

Հանդիպած շուներս ինծի վախ կը պատճառէին և արագօրէն կը փախչէի իրենցմէ: Յաճախ ինծի թուեցաւ որ, փափաք ունէի զանոնք խածնելու:

Ահեղիօրէն յուզեալ գիշեր մ'անցուցի: Ամուսինս ատկից օգտուեցաւ: Միւս օր, կանուխէն, մօրմէս պատասխան ստացայ: Կ'ըսէր որ, Պիժուն շատ առողջ էր: Բայց, զինքը վտանգի ենթարկել պիտի նշանակէր,

զայն մինակը ճամբելով երկաթուղիով: Ուրեմն, զայն չէին ուզեր զրկել. ըսել է մեռած էր:

Ետէն չլրացայ քնանալ: Գալով Հանրիին: Կը խորատար: Բանիցս արթնցաւ: Ոչնչացած էր:

Միւս առտու, ծախ բազմիք մ'ըրի. ծով մտնելու առեն քիչ մնաց անհանգիստ պիտի ըլլայի, ցուրտէն աչքքան գէշ եղայ: Սրունքներուս մէջ սոսկալի օարսուռներ կ'զգայի, բայց, այլևս քիթէս չէի տառապեր:

Պատահարս ինծի ներկայացուցին բազմիքներու քնիչ ըմբիշը, ազնիւ մարդ մը: Մայրայեղ ճարպիկութիւն գործեցի՝ խօսքը պարագային բերելու: Ըսի որ պղտիկ շունս քանի մը օր առաջ զիս խածած էր, և ինքն հարցուցի թէ՛ ինչ պէտք է ընել եթէ բարբոքում տեղի ունենար: Սկսաւ խնդալ և պատասխանեց. — «Ձեր այդ կացութեանը մէջ, Տիկին, մէկ միջոց կը ահմանմ, այն է նոր քիթ մը շինել ձեզի»:

Եւ, որովհետեւ չէի հասկնար, աւելցուց.

— Արդէն, այդ ալ ձեր ամուսնին կը վերաբերի:

Երբ ձգեցի զինքը, ոչ առաջ դացած էի, ոչ ալ տեղեկութիւնս առած:

Հանրի, այդ գիշեր, շատ տրտիւ և երջանիկ կ'երեւար: Գիշերը Բազմիս եկանք, բայց չսպասեց տեսարանին վերջաւորութեանը և առաջարկեց տուն դառնալ. իրեն հետեւեցայ, այլևս ոչինչ կը շահագրգռէր զիս: Բայց չէի կրնար անկողին մնալ. ամբողջ ջիզերս ցնցուած էին. ինքն ալ չէր կրնար քնանալ: Զիս կը գրկէր, կը շփէր, կարծես թէ՛ գուշակած էր օրքան տառապիլս. իր գգուանքներուն կ'ենթարկուէի, նոյն իսկ առանց զտնոնք հասկնալու, առանց մտածելու անոնց վրայ:

Բայց, մէկէն ի մէկ, յանկարծական տագնապ մը, տարօրինակ և ջախջախիչ, պաշարեց, զիս: Սոսկալի աղաղակ մը հանեցի, և ինծի փակչող ամուսինս ետ

հրելով, անհեռակին մէջ խռոցաց, երեսս դռնին պիտի
զարնէի: Կատաղութիւնը սկսած էր, սոսկալի կ'ատա-
ղութիւնը կ'որստած էի:

Հանրի զիս վերցուց, սարսափահար, կողքէր զիտ-
նալ: Բայց լռեցի: Այժմ համակերպած էի: Մանր սպա-
սեցի: Դիտէի որ, քանի մը ժամուան դադարէ վերջ, ու-
րիշ տաղնապ մը պիտի ունենայի, յետոյ ուրիշ մը, յե-
տոյ ուրիշ մը մինչեւ վերջինը, որ մահացու պիտի ըլլար:

Թող տուի որ զիս կրնին անկողին տանին: Արեւ-
ւածագին, ամռանիս գրգռիչ ձեւերը նոր տաղնապ մը
լստալ բերին, որ առաջինէն երկար եղաւ: Փափաք ու-
նէի պատուելու, խածնելու, ոռնալու, սարսափելի բան
էր սակայն. նուազ ցաւագին քան ինչ որ չէի կարծեր:

Առտուան ժամը Յին, չորս գիշերէ ի վեր առաջին
անգամ ըլլալով քնացայ:

Ժամը 11ին, սիրտած ձայն մը զիս արթնցուց:
Մայրիկն էր, որ նամակներէս սարսափած, վազած ե-
կած էր զիս տեսնելու:

Ձեռքին մէջ բռնած էր խոշոր կողով մը, ուրկէ
յանկարծ ոռնացումներ լսուեցան. ինքզինքէս ելած ե-
լոյսէ խենդեցած, տողրակը առի: Ձայն բացի, և Պի-
ժուէն անկողնիս վրայ ցատկեց. զիս կը գրկէր, կը
ցատկաւէր, բարձիս վրայ կը դիտորէր, ուրախութեան
յիմարութենէն բռնուած:

Այո՛, սիրելիս, եթէ ուզես կը հաւատաս ինծի:
Դեռ լոկ յաջորդ որ հասկցայ:

Մէ, երեւակայութիւնը՝ ինչպէս կը գործէ այն:
Եւ մտածել թէ՛ հաւատացած էի... ըսէ՛ չափազանց
տիմարութիւն չէ՞ այս:

Բնաւ մէկու մը խոստովանած չեմ, զայն պիտի
հասկնաս, այնպէս չէ՞, այս չորս օրերու շարշարանքը:
Մտածէ՛. եթէ ամուսինս զիտցած ըլլար...: Արդէն զիս
բաւական կը ծաղրէ Բուրվիլի արկածիս համար: Ասկից
զատ, շատ չեմ ցաւիր իր կատակաբանութիւններուն
համար: Մարդ ամեն բանի կը վարժուի կեանքի մէջ...:

IV

ԴԵՌԱՏԻ ԱՂԶԱՆ ՍԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Այո՛, այդ գիշերուան յիշատակը բնաւ չպիտի չըն-
չուի: Կէս ժամու միջ ցին, անպարտելի ճակատագրա-
կանութեան շարաշուք զգացում, ունեցայ: Այն սար-
սուռը վրաս եկաւ, զոր կ'սեննան հանքի հորերուն
մէջ իջնալու ատեն: Մարդկային թշուառութեան այդ
սեւ յատակին հպայ, հասկցայ որ, պարկեշտ կեանքը
անկարելի էր ո՞մանց համար:

Կէս գիշերը անցած էր: Վօտիվիլէ կ'երթայի Տրիւս
փողոց, արագ քայլերով անցնելով պուլուարէն, ուր կը
վազէին հովանոցները: Զուրի փոշի մը կը ճոճէր, կը
ծածկէր ելեքտրական լույսերներու ծայրերը, տխրեցնելով
փողոցը: Մայթը կը փայլէր, աւելի կ'աշուն քան թր-
ջուած: Այագ քալողները բան մը չէին տեսներ:

Շրջագլխատին վերցուած աղջիկներ կ'սպասէին
դռններու ստուերին մէջ, կը կանչէին կամ ձեր ական-
ջին կը նետէին երկու բասեր, միին և անախորժ: Քանի
մը վայրկեան կը հեռեւէին մարդուն, զոր կը լքէին իս-
կոյն, տեսնելով անօգուտութիւնը իրենց բոլոր կոչերուն:

Ամենէն կանչուեցայ, գիտէս բռնեցին, յոգնեցայ և
զգուանքէ բարկացայ: Յանկարծ, տեսայ որ, այդ կի-
նէին երեքը յիմարի պէս կը վազէին, քանի մը արագ
բառեր ուղղելով միւսներուն: Բայց, միւսներն ալ կ'ըս-
կըսէին վազել, փախչիլ ձեռքերու մէջ բռնելով իրենց
շրջագլխատը, կարենայ աւելի արագ երթալու համար:
Այդ գիշեր, ոստիկանութիւնը ուռկան նետած էր բռնե-
լու հանրային կիները:

Եւ յանկարծ, իմինիս ներքեւ թեւ մը զգացի մինչ
խելակորոյս ձայն մը կը փսփսար ականջիս մէջը. «Փըր-
կեցէք զիս, պարոն, փրկեցէք զիս, զիս մի ձգէք»:

Դիտեցի աղջիկը: Բոսն տարեկան չկար, թէև ար-

դէն թառամած էր: Իրեն ըսի. «Հեա կեցիր» — մըմոաց.
«Մէ, մերսի»:

Կը համեմէնք ստիկաններու գծին մէջ, զոր բացին
ինծի թոյլատրելու համար անցնիլ:

Տրիւօ փողոցին մէջ մտայ:

Ընկերուհիս հարցուց ինծի.

— Տունս կուգաս:

— Ո՛չ:

— Ի՞նչու համար ոչ: Ինծի մասուցիր գծաւորին
ճառարութիւն մը, զոր ըսաւ չպիտի մտնամ:

Իրմէ ազատուելու համար պատասխանեցի.

— Արտհետեւ ամուսնացած եմ:

— Ասկից ինչ փաստ կուգայ:

— Այ կը բաւէ, տղաւ քեզի փրկեցի գործէն: Ա-
ժըմ գիտ հանգիստ ձգէ:

Փողոցը ամայի և սեւ էր. իրապէս չարաշուք: Եւ
թիս սեղմող այս կիներ՝ աւելի սարսափելի կ'ընէր տրի-
ութեան այն զգացումը, որ զիս կը պաշարէր:

Ուղեց զիս գրկել, բայց, ետ քաշուեցայ վախով
և խոշոր ձայնով ըսի.

— Կայնէ, զիս հանգիստ ձգէ:

Կատաղութեան տեսակ մը շարժում ունեցաւ, յան-
կարծ, սկսաւ հեծկտալ: Ինքզինքս կորսնցուցի, տըխ-
րած, առանց հասկնալու:

— Տեսնենք, ի՞նչ ունիս:

Իր արցունքներուն մէջ մոլտաց.

— Եթէ գիտնայիր, ասիկա զուարթ բան մը չէ:

— Ինչ բանը:

— Այս կեանքը:

— Ի՞նչու ընտրեցիր զայն:

— Միթէ յանցանքը իմա է:

Այս դատապարտեալին համար տեսակմը հետաքրտ-
թիւն ունեցայ և իրեն ըսի.

— Ըսէ ինծի պատմութիւնդ:

Զայն պատմեց ինծի:

Տասնեփեղ տարեկան էի և կը ծառայէի, Լիօնի մէջ
ցորեն ծախող Պ. Լորապլի քով: Ծնողքս մեծած էին.
մէկը չունէի: Կը հասկնաի որ տեսնէի զիս կը գիտէր ա-
պուշ ձեւով և կը չփէր այտերս: Ենդիրը հասկցայ ա-
պահովաբար Պ. Լորապլ կրօնասէր ձերու կ'մէր. որ ա-
մեն կիրակի պատարագի կ'երթար: Բնաւ չպիտի հաւա-
տայի որ՝ կարող էր այնպէս բան մը ընել վերջապէս:

Օր մը սենեակս եկաւ զիս բռնելու. իրեն զիմադ-
րեցի և գործին դնաց:

Ահա գիմայր նպարաւաճառ մը կար, որուն խանութի
կարսօնը հաճելի էր. այնպէս որ իրեն թոյլ կուտա-
ի կատարաբանել: Ասիկա ամեն մարդու ալ կը պատա-
հէ, այնպէս չէ՞: Արդ, գիշերները դուռը բաց կը ձգէի և
կարսօնը կուգար գտնել զիս:

Քացոյ, գիշեր մը Պ. Լորապլ շուկ կը լսէ: Վեր
կ'երնէ և կարսօն Անթուանը կը տեսնէ, զոր կ'ուզէ ըս-
պաննել: Աթոռի, չուրի ամանի և ամեն բանով պա-
տերազմի մը կ'սկսի: Ես կիթառս առնելով փողոց փա-
խայ: Արգէն մեկնած էի:

Կը վախնայի, չափազանց: Դուռի մը ներքեւ հագ-
ուեցայ: Յետոյ, սկսայ շիփշխտակ քալել: Վստահօրէն կը
կարծէի որ մէկը սպաննուած էր և արդէն ստիկաննե-
րը զիս կը փնտռէին: Ռուէնի մեծ ճամբան բռնեցի:
Ինքնորենս կ'ըսէի որ կրնայի լաւ մը պահուրտի
Ռուէնի մէջ:

Այնքան մութ էր որ չէի տեսներ փութերը, և կը
լսէի շուռերը, որ կը հաչէին աղարակներու մէջ: Կարե-
ւի է գիշերը իմանալ թուր աղմուկները: Թուշունները որ
կը ճշան խողտղուող մարդու պէս, պոռացող կ'ընա-

նիւնք, անասուններ որ կը սուրն, և յետոյ, աշխարհ
բանք որ մարդ չհասկնար: Հաւու պէս էի: Իւրաքան-
չիւր շշուկին խոյ կը հանէի: Կարելի չէ երեւակայիլ իմ
մարդ տակից որչափ կը յուզուի: Երբ ծագեցաւ օրը, ու-
տիկաններու վախը զիս բռնեց և սկսայ վազել: Յետոյ,
հանդարտեցայ:

Ասոր հետ մէկտեղ անօթութիւն զգացի — հակա-
ռակ չիթութեանս: Բայց, բան մը չունէի, և ոչ իսկ
մէկ սու — մտցած էի դրամս՝ աշխարհի վրայ ամբողջ
ունեցածս՝ տասնևութ ֆրանք:

Քալել պարապ փորով մը, որ, կ'երգէ...: Օգր տաք
էր: Արեւը կ'այրէր: Կեսօրը անցաւ, միշտ կը քալէի:

Յանկարծ, ձիերու գալը լսեցի ետեւէս. ետ դար-
ձայ: Ոստիկաններ,՝ արիւնս սառեցաւ. կարծեցի որ պի-
տի իջնայի. բայց, ինքզինքս բռնեցի: Չիս կեցօցին և
զիտեցին: Իրենցմէ տարիքոտ ըստ.

— Բարի լոյս, Օրիորդ.

— Բարի լոյս, պարոն:

— Տեսնենք, այսպէս ո՞ւր կ'երթաք:

— Ռուէն կ'երթամ ծառայելու անդ մը, ուրկէ
կանչուած եմ:

— Այսպէս ոտքով քալելով:

Սիրտս կը բարախէր և այլևս չէի կրնար խօսիլ:
Վաղելու փափաքը ունէի սրունքներուս մէջ: Բայց, ան-
միջապէս զիս պիտի բռնէին, կը հասկնամք:

Մարդուկը վերսկսաւ:

— Միասին ճամբայ պիտի ընենք մինչեւ Պարան-
թին, Օրիորդ, քանի որ կը հետեւինք միեւնոյն ու-
ղեղովին:

— Գոհունակութեամբ, Պարոն:

Սկսանք խօսիլ: Կրցածիս չափ հաճոյ կը ձեւանա-
լիս: Այնպէս որ, կը հաւատային ըստ չափ-
տահած բաներու: Արդ, երբ անտառէ մը կ'անցնէինք,
ըստ ինծի.

— Օրիորդ, կ'ուզէ՞ք որ հանգիստ մը բնէինք մար-
դագետնի վրայ:

Առանց այդ մասին մտածելու պատասխանեցի.

— Ըստ ձեր փափաքին, պարոն:

Յետոյ, վար իջնալով, իր ձին միւսին տուաւ: Այ-
նուհետեւ երկուքս ալ անտառը մտանք:

Այլևս ոչ բեկ չկար: Եթէ տեղս ըլլայիք, դուք
ի՞նչ պիտի բնէիք: Ուզածը ստացաւ և յետոյ, ինծի ր-
տաւ. «Պէտք չէ մտնալ բնկերը»: Եւ ետ գնաց քոնե-
լու ձիերը, մինչ միւսը քովս եկաւ: Խնդրէն աշխարհ
աւելցայ որ, կուլայի: Բայց, չէի համարձակեր դի-
մագրել, կը հասկնաք:

Ահա նորէն ճամբայ ինկանք. բայց, այլևս չէինք
խօսեր. չատ սուգ ունէի սրտիս մէջը: Այլևս չէի կրնար
քալել, աշխարհ անօթի էի որ: Սակայն, գաւաթ մը դի-
նի խմիչ ւցին ինծի դի զի մը մէջ. գինին զիս ուժովցուց
ասենուան մը համար: Յետոյ, ինծի հետ Պարանթինէն
չանցնելու համար, սկսանք քառամբակ արշաւել ձիերը:
Յետոյ, նստայ փոսի մէջ և լացի, բոլոր արց շնորհ
հոսեցուցի:

Դեռ երեք ժամ քալեցի Ռուէն հասնելու համար,
ուր մտայ գիշերուան ժամը ութին. նախ, բոլոր այդ
լոյսերը զիս շրջողցին: Յետոյ, չէի զիտեր ուր նստիլ.
ճամբաներու վրայ փոս և խոտ կայ, ուր կարելի է պառ-
կիլ՝ քնանալու համար. բայց քաղաքներու մէջ ոչինչ:

Սրունքներս կը մտնէին մարմինիս մէջ և կը կար-
ծէի իջնալ: Յետոյ, սկսաւ անձրեւել, նաւթը, պղտիկ
անձրեւ մը, ինչպէս այս գիշեր. անձրեւատ օրեր բազմ
չունիմ:

Ուտի, սեսայ քալել փողոցներու մէջ. կը զիտէի
բոլոր տունները, ինքնիրենս լսելով. «Ասոնց մէջ այն-
քան անկողիններ և հաց կայ, և ես չեմ կրնար գտնել
փշրանք մը և յարգանոց մը, անցայ փողոցներէ. ուր
կ'ինձրը կը կանչէին անցնող մարդերը:

Այդպիսի պարագաներուն, մարդ կըցածը կ'ընէ։ Միւս կիներու պէս, սկսայ մարդերը հրաւիրել։ Բայց, բնաւ չէին պատասխանէր ինծի։ Կ'ուզէի մտածել ըլլալ։ Այս տեսեց մինչեւ կէս գիշեր։

Այլեւ չէի գիտեր ըրածս ի վերջոյ, ինծի մօտեցաւ մարդ մը և ըսաւ. «Դուն մէր կը բնակիս։ Մարդ չուտով խորամանկ կ'ըլլայ կարօտութեան մէջ։ Պատասխանեցի. «Ձեզ չեմ կրնար տունս տանիլ, քանի որ կը բնակիմ մօրս հետը։ Բայց, չկան տուններ, ուր կարելի ըլլար երթալ»։

Պատասխանեց. «Յաճախ, կէս ֆրանք կը ծախսեմ սենեակի համար»։ Յետոյ, քիչ մը մտածեց և աւելցուց. «Հետո եկուր, կը ճանչնամ հանդարտ տեղ մը ուր մեզ բնաւ չեն ընդհատեր»։

Ձիս անցուց կամուրջէ մը և յետոյ տարաւ քաղքին ծայրը, պարտէզի մը մէջ դետակին մօտը։ Այլեւ չէի կրնար հետեւիլ իրեն։

Ձիս նստեցուց և սկսաւ խօսիլ մեր հոն գալուն պատճառներուն մասին։ Եւ որովհետեւ գործը երկար կը տեւէր, յոգնութենէ ուժանպատ քնացայ։

Մեկնեցաւ առանց բան մը տալու ինծի։ Սակայն, զայն բնաւ չնշմարեցի։ Կ'անձրեւէր, ինչպէս որ ձեզ ըսի։ Այն օրէն ի վեր, ցաւեր ունիմ, զոր չկրցայ բուժել. մարդին վրայ պառկած էի։

Երկու աստիկաններ զիս արթնցնելով պահականոց տարին, ուրկից բանաւ Կը ջանային հասկնալ թէ՛ ո՞վ կրնայի ըլլալ և ուրկից կուգայի։ Չուզեցի զայն ըսել, վախճալով հետեւանքներէն։

Ութ օր վերջ զայն հասկցան, և զիս ազատ ձգեցին, անմեղութեան վճիռէ մը վերջը։

Պէտք էր սկսիլ հաց գտնել։ Զանազան գործ մը ունենալ, բայց չկրցայ, բանտին պատճառաւ ուրկից կուգայի։

Յայնժամ յիշեցի ծերուկ դատաւոր մը, որ ինծի աչք նետած էր, երբ կը դատէր զիս։ Եւ գացի գտնել զինքը։ Բնաւ չէի խաբուած. ինծի հարիւր սու տուաւ, երբ կը դատուէի իրմէ, ինծի բսելով. «Այսչափ պիտի աւնենա ամեն անգամ, բայց, աւելի յաճախ մի գար քան շաբաթը երկու անգամ»։

Ասոր իմաստը լաւ հասկցայ, նկատի առնելով իր տարիքը։ Յայնժամ մտածում մ'ունեցայ և ինքնիրենս ըսի. «Երիտաւարդներու հետը մարդ կը դուարձանայ մինչդեռ ծերերու հետը խնդիրը կը տարբերի...»։

Գիտէ՞ք, Պարոն, ի՞նչ ըրի։ Պօնէմի պէս հազուեցայ. չուզայէն եկողներուն ետեւէն կը վազէի փողոցներու մէջ և կը փնտռէի անունս տուողներ. զանոնք կը ճանչնայի առաջին ակնարկով և ինքնիրենս կ'ըսէի. «Ահա ասիկ մէկը, որ կրնայ բռնուիլ ուռկանի մէջ...»։

Երբ որ մէկը մօտենար, քայլս կը դանդաղացնէի, որպէսզի ժամանակ ունենայ, ինքզինքը բացատրելու։

Ան, կամացուկ մը կ'արտասանէր քանի մը ֆոմբլիմաններ, որմէ յետոյ, ինէ կը խնդրէր իր տունը երթալ։ Ազաչել կուտայի, կը հասկնաք, յետոյ, տեղի կուտայի։ Այսպէսով, ամէն առտու երեկոյ երկու երեք հատ ունէի և ազատ էի ամբողջ կէսօրէ վերջը։ Ասիկա կեանքիս լաւ ժամանակը եղաւ։

Սակայն մարդ չկրնար երկայն ատեն հանգիստ մընալ։ Դժբաղդութիւնս ուղեց որ, ճանչնայի հանրածառօթ խոշոր հարուստ մը, նախկին նախադատ մը, որ 75 տարեկան էր։

Գիշեր մը զիս տարաւ շրջանակները ճաշարան մը։ Եւ յետոյ, կը հասկնաք, չգիտցաւ չափաւորել ինքզինքը։ Աղանդերի միջոցին մեռաւ։

Երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցայ, նկատելով որ հակողութեան ներքեւ չէի։

Ատկից վերջն է որ Բարիդ եկայ։

Ահ, Պարսն, հոս ապրիլ դժուար է: Ամեն օր կարելի չէ ճաշել, շատ կայ. վերջապէս, աւելի գէշ, ամեն ոք սենի իր ցաւը: Այնպէս չէ:

* *

Լոկո: Սիրտս լեցուած կը քալէի իր քովէն: Յանկարծ, սկսաւ ժտերմօրէն խօսիլ հետս.

— Ուրեմն, սենեակս չե՞ս գար, սիրելիս:

— Ո՛չ, արգէն քեզի դայն ըսած եմ:

— Է՛ շատ լաւ: ցտեսութիւն, նորէն ալ շնորհակալ եմ, առանց ռեսակալութեան. բայց, քեզ կ'ապա-հովցնեմ որ անիրաւ եմ:

Եւ մեկնեցաւ, սուղուելով նուրբ անձրեւին մէջ, քովի մը նման: Տեսայ ելեքարական լամպայի մը ներքեւէն իր անցնիլը և յետոյ անհետանալը ստուերին մէջ: Հէգ աղջիկ:՝

Վ Ե Ր Զ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐՍԷՍ ՂԱԶԻԿԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ — ԵՂԻՊՏՈՍ

1. ՍԱՏԱՆԱՅԻՆ ԶԱԽԱԿԸ ԳԵՐՄԱՆ ԱՆԱՆՊԱԿԵԱՅ
2. ՊՕՍՔՕՄՊ ՀՈՎԻՏԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ
Գաղսնի ոսիկանական վեպ
3. ԿԱՐՄԻՐ ԳԼՈՒԽՈՎ ՄԱՐԴՈՅ ԽՄԲԱԿԸ
Գաղսնի ոսիկանական վեպ
4. ՊՐԻՒՍ ԲԱՐԹԻՆԿԹԸՆ ՍՈՒԶԱՆԱԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ
Գաղսնի ոսիկանական վեպ
5. ՍԵՒԱԶԳԵՍՏ ԼՐՏԵՍԸ Գաղսնի ոսիկանական վեպ
6. ՀԵՊԸՆԹԱՅ ՆՈՐԱԾԻՆԸ (ԵՐ. ՕՏԵԱՆ)
Ազգային երգիծավեպ
7. ՏԻԿ. ՀԻԻՍՈՆԻ ՎԱՐԳԵՆԻՆ
Ֆանթազի վեպ
8. ՊԵԼՅԵԿՈՐ ՊԱՏԿ. ՄԵԾ ՎԵԱՅ ԳԱՂՏ. ՈՍԻԿ. ԿԵԱՆԲԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ տեսարաններ, Բառք փոխառի վրայ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Գուճաւոր Բարեւոյ, փոքր եւ ընդարձակ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Նամակադրոշմներ, երբ եւ մօր
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Պետական-ճախարհի եւ արդի վարչներու
Մեծ ու փոքր պատկերներ

ԳՐԱԳԵՏՆԵՐՈՒ, ԳՐԱԳԻՏՈՒՀԻՆԵՐՈՒ. ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐՈՒ
ԿՐՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ, ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ԵԼԸ. Քառք Բոսալներ:

